

Mi és a »Mladost« öt éve

Öt éves a »Mladost«, olvasom az ünnepi kettős szám fedelén. Öt éve már, hogy minden hónapban rendszeresen megjelenve a jugoszláv fiatal írók központi lapjává, az egész jugoszláv irodalom háború utáni szakaszának egyik jellegzetes tényezőjévé vált. Megrajzolni fejlődésének útját nehéz lenne, annál is inkább, mert a lap jellege annyira széleskörű, tartalmi és formai elemeiben annyira magán viseli az egész jugoszláv irodalom felszabadulás utáni szakaszának jegyeit, mint az új jugoszláv irodalom egyetlen folyóirata sem. Az irodalomról alkotott felfogás lényegesebb változásait éppen úgy nyomon követhetjük a folyóirat hasábjain mint az egyes kezdő vagy fiatal író egyéni arcának kialakulását, fejlődését. A »Mladost« volt talán a legérzékenyebb folyóirat. Minden szellemi megmozdulást nemcsak jegyzett tanulmányok vagy bírálatok formájában, hanem minden egyes társadalmi és politikai esemény, irodalmi szempont és irodalomelmélet. A kérdés művekben (vers, elbeszélés) is megfogalmazást nyert. A folyóirat megjelent számai híven fejezik ki nemcsak fiatal íróink élményanyagát, kifejezési készségét, látókörét, hanem tartalmazzák irodalmi és művészeti igényeit, társadalmi és kritikai szemléletmódját, a művészetről és az irodalomról alkotott felfogását, híven mutatják azokat a hatásokat, amelyek eddig az ifjú írókat érték.

Jelentős a »Mladost« munkája az irodalom-elmélet terén is. Egész sor olyan jellegű írást hozott, amelyet haszonnal forgathat öreg, fiatal egyaránt. Első periódusában természetesen sok az oroszból fordított anyag. Ebből ki kell emelnünk Timofejev irodalomelméleti írásainak közlését. Éppen a »Mladost« révén jutottunk hozzá ezeknek a fontos és elvi jelentőségű írásoknak a tanulmányozásához.

De nem kisebb jelentőségű a folyóirat szerepe magában a fiatalok irodalmi életének erősítésében sem. Oszkár Davicsó, Dusan Kosztics és Risztó Tosovics, hogy csak a legkiemelkedőbb és a legjelentősebb írókat említsem, mind a Mladostban jelentették meg elsősorban költeményeiket, melyek a jugoszláv irodalomban is jelentős teljesítmény-számba mennek.

Nem szabad azonban megfedkezünk arról sem, hogy a »Mladost« jelentős munkát végzett a fiatalok nevelése terén is. A tanulmányok egész sorát emelhetném itt ki. Elegendő lesz azonban rámutatnom Ivó Andrics és Ottó Bihályi-Merin írásaira, amelyek egyúttal példái az öreg- és fiatalok termékeny együttműködésének és annak is, hogy lehetséges és szükséges az együttműködés.

Minden egyes évfolyam az irodalmi fejlődés pillanatnyi helyzetét tartalmazza és a »Mladost« öt évfolyamát vizsgálni annyit jelent, mint összefoglaló tanulmányt írni nemcsak a szerb fiatalok irodalmi működéséről, hanem Jugoszlávia minden népköztársaságának fiataljairól is, mert központi folyóiratként nemcsak szerb, hanem horvát, szlovén, macedon anyagot is hozott. Ennek a megemlékezésnek nem is ez a feladata.

A vajdasági magyar fiatal írók néhány problémájával összefüggésben rá szeretnénk mutatni egy folyóirat fontos, szinte döntő szerepére egy irodalom kialakulásában és további fejlődésében. Hiszem, hogy nem lesz hiábavaló foglalkozni éppen a »Mladost« jubileuma alkalmával a vajdasági magyar fiatalok problémáival, annál is inkább, mert az ünneplő folyóirat már címében is fiatalságot, fiatal irodalmat ígér.

* * *

»Ma már határozottan mondhatjuk: ha nem lett volna irodalmi folyóiratunk, nem rendelkezünk ilyen mértékben azokkal az eredményekkel, amelyeket a fiatal alkotók értek el az irodalom területén«, írja büszkén a szerkesztőség beszámolója. Ahogy ezeket a sorokat olvasom és forgatom a »Mladost« legújabb számát, egyre arra gondolok, hogy az egész vajdasági magyar irodalom égető kérdéseinek jó részét könnyűszerrel megtudnánk oldani, ha a HÍD mellett a vajdasági magyar fiatalok és kezdő írók irodalmi folyóiratot kapnának. Nemcsak az egyes írók és költők egyéni fejlődésében jelentene ez hatalmas lépést előre, az irodalmi termelést nemcsak megindítaná, hanem igen magas fokra is emelné. Nem tudom, nem követek-e el hibát akkor, ha még mindig ezt a sokat támadott és még mindig vitát képező meghatározást használom, de alapját nem az elkülönülés vágya szolgáltatja, hanem az a szemlélődés, amelyet a jugoszláv ifjúsági folyóiratok körében végeztem. A nemrég lezajlott viták, véleménycserék után kételkedni kezdem abban, hogy van-e létjogosultsága ennek a meghatározásnak: fiatal írók. Ha a folyóirat címet nézzük, ezt olvassuk a fedőlapon: Mladost. Van egy kiadványuk, amelynek a címe »Almanah mladih« (Fiatalok almanachja). Kiadvállalatuk neve »Novo pokolenje« (Uj nemzedék), Zágrábban jelenik meg a fiatal írók könyvsorozata, amelynek neve: Biblioteka mladih pisaca Hrvatske, Belgrádban a Biblioteka »Mladosti« (»Fiatalok« könyvtára), amelyekben a kezdő írók műveit jelentetik meg egységes köntösben, egységes szerkesztési elvek alapján. Tehát ezt a fiatalságot, ezt a meghatározást, ha nem is fedi teljes mértékben azt a fogalmat, amit alatta értünk, mégis, egyelőre, mint megfelelőt kell használnunk mindaddig, míg nem találunk olyan kifejezést, amely a vajdasági magyar irodalom mai helyzetének és viszonyainak megfelelőbb. A meghatározáshoz, főleg, ahogy mi használtuk és értelmeztük úgynevezett vitáinkban, kétségtelesen sok melléközöng, félreértés, belemagyarítás és eltévelyedés is járult, egyelőre azonban még nem látom jogosultnak azt a nézetet, miszerint a vajdasági magyar irodalom homogén, nemcsak tartalmi elemeiben és jellegében, hanem íróiban is. Ha nem is lehet úgy felfogni a nemzedékek problémáját, mint a polgári társadalomban és ha nemzedékproblémáról beszélünk, nem lehet képzettársítással a Turgenyev klasszikus regényébe foglalt álláspontot felidézni. Az apák és fiúk problémája nem létezik ilyen formában. De igenis létezik a mesterségbeli rész birtoklásánál, az élmények más jellegénél (nagyobb élettapasztalat, emberismeret, műveltség, olvasottság, élmények változatos volta), amelyek föltétlenül különbségeket eredményeznek. Ezeket a különbségeket és azokat, amelyek magával az életkorral járnak, letagadni és elkendőzni nem lehet. Hallottam, hogy egyik neves írónk evvel a problémával kapcsolatban azt mondta, hogy csak költő és csak író létezik, de nem létezik fiatal költő és öreg költő. Erre talán legpontosabban úgy lehetne válaszolni, hogy azt mondjuk, van is, meg nincs is. Föltétlenül el kell ismernünk, hogy vannak különbségek, egy azonban mégis összefűzi őket: az, hogy valamennyien a szocialista társadalmat akarják kiépíteni, valamennyien ennek a társadalomnak az életét, harcát és munkáját akar-

ják versbe, elbeszélésbe, tanulmányba önteni. Ha ebből a szempontból nézzük a problémát, föltétlenül igazat kell adnunk annak, aki ilyen formában felvetette.

El kellett ezeket a problémákat még bevezetőben mondani, hogy a következő fejtegetések könnyebben megérthetők és áttekinthetőbbek legyenek. Most nem akarom a vajdasági magyar fiatalok költészetének és prózájának tartalmi és formai jelenségeit vizsgálni. A »Mladost« jubileuma, amint írtam már, nem ezt veti fel, bár ebből a szempontból is üdvös dolog lenne megvizsgálni a problémát. Vannak az irodalomnak technikai problémái is. Valamennyien érezzük, hogy a HÍD a megnövekedett formájában sem képes kielégíteni a megnövekedett irodalmi termelés követelményeit, az Ifjúság szava ötödik oldala csak néhány vers és rövidebb lélegzésű próza megjelentetésére adott alkalmat. Tehát a helyszűke, a mozgási és lélekezési tér hiánya nagyban késlelteti éppen a fiatalok kibontakozásának a lehetőségét, gátlóan hat fejlődésükre, nem érzik szükségét az írásnak, mert nincs kereslet. A HÍD magasabb igénye és az Ifjúság szava kis terjedelme éppen azokat sújtja, akik az első, félős és tapogatódzó lépéseiket teszik meg ezen a szép, de felelősség- és küzdelemteljes területen, amelyet egyszerűen irodalomnak nevezünk. Régóta felmerült már a probléma, először talán Fehér pendítette meg az Ifjúság szavában, azután egymásközötti magánbeszélgetésekben élt tovább. A »Mladost« ötéves jubileuma pedig időszerűvé tette a kérdés felvetését itt a HÍD-ban is, amely elsőnek érezte meg, hogy a fiataloknak folyóíratra van szükségük, és jelentette meg áprilisban, a már hirhedtté vált ifjúsági számát. Azóta nem történt ebben az ügyben semmi és azoknak, akik lelkiismeretesen figyelemmel kísérik az írók egyéni fejlődésén túl az u. n. nemzedékproblémákat is, föltétlenül be kell látniok, hogy a vajdasági magyar kezdő íróknak folyóíratra van szükségük, mert sokan nem tudják rögtön megtenni azt a nagy ugrást, az Ifjúság szavától a HÍD-ig, vagy, ha megtették, nem bírják kiheverni. Az Ifjúság szava nem tud igényt támasztani, mert terjedelme korlátolt. A HÍD programján és szerkesztői elvén túl, a legnagyobb jóakarat mellett sem tudja ebben az esetben a hivatását betölteni, mert a fiataloknak csak a legjobb írásait véve át, az átlagtermés megjelentetésére sohasem kerül sor és így íróik fejlődésére a bírálat egyáltalán nem tud hatni, hiszen írásaik sohasem kerültek az olvasó elé, Hány ilyen fiatalunk van, akik már kinőttek az Ifjúság szavából s most lap és hely nélkül, asztalfiókoknak vagy szerkesztőségi papírkosárnak írnak. Föltétlenül lehetővé kell tennünk, hogy kezdő íróink átlagtermése is napvilágot lásson. Ugyanakkor csak így adhatunk teret kezdő íróink szárnypróbálgatásainak. Természetes dolog, hogy a HÍD nehezebben bocsátkozik bele ilyenjellegű kísérletezésbe. Egyetlen irodalmi folyóiratunk lévén igyekeznie kell a színvonalasabb alkotásokat közölni. Azzal, hogy még egy irodalmi folyóiratot jelentetnénk meg, amelynek az lenne a feladata, hogy túlnyomórészt fiataljaink írásait hozza, olyan közvetítő állomást teremtenénk, amely azután biztosítaná legtehetségesebb fiataljainknak nemcsak az elismertetést, hanem továbbmenve a HÍD-ba való jutást is, nem hatalmas ugrással, hanem természetes fejlődéssel. Sokan azzal érvelnek, ha megjelenne még egy irodalmi folyóirat, a HÍD elveszítene olvasóinak és munkatársainak egy részét. Bizonyosan egy ideig így is történne. Azonban tudjuk, hogy nem a vajdasági magyar irodalom van a HÍD-ért, hanem fordítva, a HÍD van az irodalomért, és ezt a kezdeti »áldozatot« ki kell hevernie és ki is heverné. Az egyensúly gyorsan helyreállna és biztosítanánk irodalmi életünk természetes gondolat-cseréjét és belső mozgását is. Az eddigi egyoldalúság föltétlenül rányomta a bélyegét, nem

a folyóirat eddigi munkatársaira, hanem a kezdő és a gyerekcipőt már kinőtt fiataljainkra. Hiszem, hogy a mai papírszűk világban is tudnánk találni olyan megoldást, amellyel lehetővé tennénk, hogy a sportkedvelők mellett, akik magyarul és szerbül is olvashatják Vajdaság sportolójának elért eredményeit, az irodalom barátai is kapnának olyan folyóiratot, amelyben, mint Ivo Andrics írta a »Mladost« köszöntőjében: »Književnost mladih-nagovesti naše sutrašnje književnosti«. A »Mladost« példája és a jugoszláv irodalom legismertebb íróinak vallomásai mind azt bizonyítják, hogy a fiatalok irodalmi folyóirata fontos és elengedhetetlenül szükséges irodalmi életünkben.

* * *

A másik ezzel kapcsolatos dolog a fiatalok műveinek kiadása. Ezzel kapcsolatban még nem történt semmi különös. Ha megnézzük a szerb és a horvát fiatalok írásainak kiadását, látjuk, hogy az szervezett és hogy nagy gondot fordítanak rá. A Biblioteka »Mladosti« és a Biblioteka mladih pisaca Hrvatske, nemcsak kiforrottabb alkotásokat, hanem egészen kezdetleges ritmusú és felépítésű költeményeket is összegyűjt és jelentet meg. Könyvkiadásunk lassúsága és az a tény, hogy nem mozgékony éppen a fiatalok alkotásaival kapcsolatban, arra mutat, hogy nem másolva a »Novo pokolenje« kiadói módszerét, de mindenesetre követve és példájukat hasznosítva lehetővé kell tennünk fiataljaink alkotásainak összegyűjtését és kiadását. Fejlődésüket ez a két tényező nagyban elősegítené. Mindig az olvasók előtt a kritikusok is könnyebben hozzá tudnának férni műveikhez és így nem következnenek be azok a »meglepetések«, mint az áprilisi HÍD-dal kapcsolatban bekövetkeztek. A művek kiadóra várnak csupán. Szerény ismereteim szerint legalább négy verskötet, három prózai gyűjtemény és két regény várja, hogy az olvasó elé kerüljön.

Bori Imre